Yıldırım Beyazıt

Fırtınalı Bir Ömrün Anatomisi

ve

Bir Yıldırımın Bıraktığı Duman

Yıldırım Bayezid (I. Bayezid), Osmanlı İmparatorluğu'nun dördüncü hükümdarı olup, devletin kuruluş sürecinden imparatorluk aşamasına geçişindeki en kritik figürlerden biridir. Babası I. Murad'ın Kosova Muharebesi'nde şehit düşmesiyle tahta çıkan Bayezid, askeri sürati, gözü kara cesareti, Balkanlar ve Anadolu'daki çabuk fetih hamleleri nedeniyle "Yıldırım" unvanıyla anılmıştır.

Yıldırım Bayezid'in hayatı; doğumundan itibaren çocukluk, gençlik, şehzadelik, padişahlık dönemleri, dönemlere göre psikolojik ve ruh hali değişimleri, eğitim seviyesi, ikili ve diplomatik ilişkileri çerçevesinde detaylıca incelenmiş ve akademik kaynakça ile desteklenmiştir.

Doğum, Köken ve Çocukluk Yılları

Yıldırım Beyazıt, 1354 yılında Edirne'de dünyaya geldi. Babası I. Murad Hüdavendigâr, annesi ise Gülçiçek Hatun'dur. Ancak hemen bir parantez açmak gerekir:

Yıldırım Bayezid, 1360 (veya bazı kaynaklara göre 1354/1359) yılında Edirne veya Bursa'da dünyaya gelmiştir. Babası Sultan I. Murad (Hüdavendigâr), annesi ise Gülçiçek Hatun'dur. Bayezid'in doğduğu yıllar, Osmanlı Beyliği'nin Orhan Gazi liderliğinde Rumeli'ye ayak bastığı ve I. Murad ile birlikte Balkanlar'da kalıcı bir güç haline gelmeye başladığı döneme denk gelir.

Tarihçiler arasında doğum tarihine dair küçük ama süregelen bir tartışma vardır. Bazı kaynaklara göre doğum tarihi 1354'tür; türbesinde de doğum tarihinin 1354 olduğu yazmaktadır. Bununla birlikte bazı kaynaklar 1360 yılını vermektedir. Bu belirsizlik tesadüfi değildir; Osmanlı sarayında şehzadelerin doğum tarihlerinin her zaman titizlikle kayıt altına alınmaması ve kaynak çeşitliliği, bu tür tutarsızlıkları kaçınılmaz kılmıştır.

Annesi Gülçiçek Hatun hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Beyazıt'ın annesinin kim olduğu, saraydaki konumu ve oğlu üzerindeki etkisi, tarihsel açıdan gölgede kalmıştır. Bununla birlikte şunu söylemek mümkündür: Osmanlı Hükümdarı I. Murad'ın oğlu olarak dünyaya gelen Beyazıt, kaderine yazılmış ağır bir sorumluluğun içine doğmuştur. Babası, o dönemin en dinamik ve genişlemeci siyasi yapılarından birini inşa etmekte olan bir sultandır; büyük oğul Beyazıt ise bu yapının hem mirasçısı hem de bekçisi olacaktır.

Çocukluğunu Bursa Sarayı'nda kardeşleriyle birlikte geçirdi. İyi bir eğitim gördü. Devrin en büyük âlimlerinden dersler aldı. Osmanlı şehzadelerinin yetiştirilme biçimi, dönemin genel anlayışıyla örtüşen ama kendi içinde oldukça katmanlı bir pedagojik düzene dayanmaktadır. Küçük yaştan itibaren zamanın en mümtaz âlimlerinden olan Bursa kadısı Koca Mahmud, kazasker Çandarlı Halil ve Karamanlı Molla Rüstem'den ilim öğrenmiştir. Babasının seçme komutanlarından askerlik eğitimi görmüş, orduları sevk ve idare dersleri almıştır.

Bu satırlarda dikkat çeken bir şey var: Beyazıt'ın çocukluğu, hem teorik hem pratik bir disiplin içinde şekillenmiştir. Bir yanda âlimler, kadılar ve kazaskerler; öte yanda sahaya inmiş komutanlar. Bu iki kutup, ileride padişah olacak bir çocuğun zihnini hem ilim hem savaş sanatıyla yoğurmaktadır. Bursa, bu yıllar için sadece bir coğrafyadan ibaret değildir; aynı zamanda genç bir şehzadenin hem hırslarını hem de sınırlarını keşfettiği bir okul sahnesidir.

Çocukluk dönemiyle ilgili kaynaklarda ruh hali üzerine doğrudan tanıklıklar son derece kısıtlıdır; bu, dönem tarihçiliğinin kroniklerinin şehzade psikolojisine çok az yer ayırmasından kaynaklanmaktadır. Ancak ilerleyen yıllardaki davranış örüntüleri, çocukluğundan gelen karakterin ipuçlarını taşımaktadır: Atılganlık, hız, sabırsızlık ve güçlü bir ego. Bu özellikler boşlukta oluşmaz; büyük olasılıkla hem mizaçtan hem de sarayın yarışmacı ortamından beslenmiştir. Kardeşleriyle büyüyen Beyazıt, yalnızca bir şehzade değil, aynı zamanda tahtı paylaşmak zorunda kalmayacağını henüz bilmeyen bir rakiptir.

Çocukluk yılları, Osmanlı saray teşkilatının henüz prototip aşamasında olduğu, gaza anlayışının hem ideolojik hem de pratik yaşamı şekillendirdiği Bursa ve Edirne çevresinde geçmiştir.

Eğitim Seviyesi ve Zihinsel Gelişimi

Yıldırım Bayezid, klasik İslam-Osmanlı geleneklerine uygun biçimde saray ortamında yetişmiştir:

- **Dini ve Beşeri İlimler:** Fıkıh, tefsir, kelam ve hadis gibi temel İslami ilimleri devrin önde gelen alimlerinden tahsil etmiştir.
- **Dil Eğitimi:** Türkçe'nin yanı sıra saray diplomasisi ve kültür dili olan Farsça ve Arapça öğrenmiştir.
- **Askeri Eğitimi:** Henüz küçük yaşlardan itibaren gaza kültürünün bir parçası olarak kılıç kullanma, ata binme, ok atma, taktik ve strateji geliştirme disipliniyle eğitilmiştir.

Çocukluk Dönemindeki Ruh Hali

Osmanlı sarayındaki şehzade eğitimi, küçük yaşlardan itibaren yüksek bir sorumluluk bilinci yüklemekteydi. Bayezid'in çocukluğunda sergilediği davranışlar ve mizaç özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- **Hareketli ve Sabırsız Mizaç:** Tarihi anlatılarda çocukluğundan itibaren son derece tez canlı, enerjik ve sabırsız bir yapıya sahip olduğu aktarılır.
- **Rekabetçi Ruh:** Kardeşleri (örneğin Yakup Çelebi) arasında kendini kabul ettirme arzusu ve askeri tatbikatlardaki baskın rolü, iddialı karakterinin ilk ipuçlarını vermiştir.

Gençlik (Şehzadelik) Dönemi:

Kütahya'da Olgunlaşmak

Osmanlı siyasi kültüründe şehzadelerin sancağa gönderilmesi, salt idari bir geleneğin çok ötesinde bir anlam taşır. Sancağa çıkarılan şehzadeler bölgenin ilmi gelişmesine, sanatına, edebiyatına, el becerilerine ve kültür konularına da eğilirlerdi. Tüm acemiliklerini kifayetli hocalar nezaretinde çıkardıkları sancaklarında atmış olurlardı. Belirli alanlarda uzmanlaşmış hocalar, gerektiği zaman şehzadeyi ikaz eder, böylece yanlış karar vermekten kurtulur, ayrıca da hızlı ve isabetli karar vermeyi öğrenirlerdi.

1381 yılı dolaylarında Germiyanoğlu Süleyman Çelebi'nin kızı Sultan Hatun ile evlendi ve hanımının çeyizi olarak Osmanlılara bırakılan topraklara sancak beyi tayin edildi. Yerleştiği Kütahya'da Osmanlıların doğu sınırlarının muhafaza ve gözetimi ile görevlendirildi. Germiyanoğulları, Batı Anadolu'nun köklü beyliklerinden biridir ve bu evlilik salt bir kalp birliği değil, kelimenin tam anlamıyla toprak politikasıdır. Beyazıt, kayınpederinin kızını alır; kayınpederi Osmanlılara toprak verir. Bu alışverişin soğuk mantığı, genç şehzadenin siyasetle gerçek anlamda yüzleştiği ilk büyük andır.

Kütahya'daki yıllar Beyazıt için hem bir sınama hem de bir derinleşme sürecini temsil eder. Batı Anadolu'da beyliklerle iç içe geçmiş siyasi denklemi okumak, babasının gölgesinde değil kendi inisiyatifleriyle kararlar almak zorunda kalmak, Kütahya sancakbeyliğini sıradan bir idari görevden fazlası hâline getirmektedir. Genç Beyazıt burada sadece asker değil, yönetici olmayı da öğrenmektedir.

1386'da babasının Karamanoğlu Alâeddin Bey'e karşı giriştiği sefere katıldı, Frenk Yazısı Savaşı'nda gösterdiği cesaret ve atılganlık dolayısıyla "Yıldırım" lakabını aldı. Bu lakap, sıradan bir takma ad değildir; askerî hayattaki bir karakter damgasıdır. Kararlarını hızlıca alıp hayata geçirmesi ve seri bir şekilde at kullanmasından dolayı "Yıldırım" lakabı verildi. Daha ilerde, padişahlık dönemindeki davranışlarına bakıldığında, bu lakabın yalnızca fiziksel hızı değil, düşünce biçiminin bütününü de kapsadığı görülmektedir: Sabır değil saldırı, temkin değil hamle, müzakere değil kılıç.

Fiziksel görünümüne dair kaynakların aktardığı tasvir de bu karakterle örtüşmektedir: Orta boylu, yuvarlak yüzlü, beyaz tenli, ela gözlü, kumral saçlı, sık sakallı, geniş omuzlu ve heybetli bir görünüşe sahipti. Bu tanım, kronik yazarlarının kaleme aldığı idealize edilmiş bir portrenin ötesinde, dönemin beden algısıyla da örtüşmektedir: Heybet, iktidarın görünür kanıtıdır.

Kütahya Sancakbeyliği ve Siyasi Deneyim

Şehzade Bayezid, Osmanlı devlet geleneğinde hayati bir yere sahip olan "Sancağa Çıkma" usulü uyarınca Kütahya (Germiyan eyaleti) sancakbeyliğine atanmıştır. 1381 yılında Germiyanoğlu Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun ile evlendirilmiştir. Bu evlilik, Germiyanoğulları'nın çeyiz olarak Osmanlılar'a bıraktığı Kütahya, Simav, Emet ve Tavşanlı gibi stratejik bölgelerin Osmanlı kontrolüne geçmesini sağlamıştır.

Germiyan sancakbeyliği sürecinde Bayezid:

1. İdari ve mülki yönetimi bizzat tecrübe etmiş,
2. Bölgedeki Türkmen aşiretlerini konsolide etmiş,
3. Babası I. Murad'ın Anadolu seferlerine kendi sancak askerleriyle (eyalet sipahileri) katılarak fiili askeri sevk ve idare yeteneği kazanmıştır.

"Yıldırım" Unvanının Doğuşu

Bayezid, 1386 yılında Karamanoğulları üzerine yapılan Frenkyazısı Muharebesi'nde Osmanlı ordusunun sol kanadını komuta etmiştir. Savaş sırasında sergilediği inanılmaz hareket kabiliyeti, düşman hatlarını süratle yarması ve birlikleri arasındaki hızlı intikali nedeniyle babası I. Murad tarafından kendisine **"Yıldırım"** lakabı verilmiştir.

Gençlik Dönemi Ruh Hali ve Psikolojik Yapısı

- **Özgüven ve Atılganlık:** Frenkyazısı'ndaki başarı, Bayezid'de askeri dehasına yönelik sarsılmaz bir özgüven yaratmıştır.
- **Kararlılık ve Sertlik:** Diplomatik ve idari konularda babası I. Murad'ın temkinli ve adımları hesaplayan yapısına kıyasla daha sert, doğrudan ve tavizsiz bir tutum sergilemeye başlamıştır.

Padişahlık Dönemi

Tahta Çıkış: Kınlı Başlangıç

1389 yılının Haziran ayı, Osmanlı tarihi için hem bir son hem de bir başlangıçtır. Şehzade Beyazıt, 15 Haziran 1389'da Türklerin Rumeli'deki en belirleyici muharebelerinden birine tanıklık etti.

1389 yılında I. Kosova Muharebesi sırasında Osmanlı ordusu Haçlı ittifakını mağlup ederek Birinci Kosova Savaşı kazanıldı, ancak kazanmak için büyük bir bedel ödendi Sultan I. Murad savaş meydanında Sırp Miloş Obiliç tarafından kılıç ve yalanın karışımı bir suikastle Sultan I. Murad şehit edilmiştir. Savaşın tam ortasında/sonrasında meydana gelen bu kriz anında, devlet adamları ve paşaların kararıyla Şehzade Bayezid tahta çıkarılmıştır. Tahta çıktığında 29 yaşındaydı.

Ancak hemen ardından, Osmanlı tarihinin seyini değiştiren bir adım attı. Babasının ölümünden henüz haberdar olmayan ve orduda ciddi bir nüfuzu bulunan kardeşi Yakup Çelebi'yi çadırına çağırarak boğdurttu. Bu hamlenin babası I. Murad'ın vasiyeti doğrultusunda mı yoksa etrafındaki devlet adamlarının telkiniyle mi gerçekleştiği konusu tarihçiler arasında farklı rivayetlerle aktarılsa da neticesi açık ve kesindi: Devlet otoritesinin bölünmesine müsaade etmemek.

Bayezid'in bu kararı, Osmanlı devlet hukukunda fetihlerin ve merkezi otoritenin korunması adına uygulanan kardeş katli geleneğinin fiilen ilk güçlü örneği oldu ve tahtın tek bir elde toplanması prensibini sarsılmaz bir kural haline getirdi.

Bu karar, dönemin siyasi aklıyla değerlendirildiğinde "taht güvenliği" açısından mantıklı görünebilir; ancak insan olarak Beyazıt'ın o anki ruh hâlini düşünmek gerekir. Babası henüz birkaç saat önce can vermiştir. Kardeşi Yakup Bey, savaş meydanında düşman kovalamaktadır; büyük olasılıkla henüz babasının öldüğünden haberi bile yoktur. Ve o kardeş, Beyazıt'ın emriyle çadırda ipek bir yayın gerdirişiyle boğularak öldürülür. Devlet erkânının tavsiyesiyle, hayattaki tek kardeşi Yakup'u herhangi bir iç savaşa sebep olmaması için öldürttü. Kaynaklardaki bu soğuk rasyonelleştirme, trajedinin derinliğini örtmektedir. Beyazıt bu kararı alırken ne hissetti? Bunu hiçbir kaynak söylemiyor. Söylediği tek şey şudur: Sürekli müttefike ve itaatkâre ihtiyaç duyan, ama sürekli yalnız kalan bir lider figürü bu günden itibaren sahneye çıkmaktadır.

Padişahlık Dönemi: Fetihler, Kuşatmalar ve Büyük Rüya

Beyazıt, tahta oturur oturmaz iki cepheli bir strateji izledi: Batı'da Balkanları kontrol altında tutmak, Doğu'da ise Anadolu'daki beylikleri Osmanlı bünyesine katmak. Bu strateji, dönemin jeopolitik gerçekleriyle örtüşen bir akıl ürünüdür; ama aynı zamanda Beyazıt'ın hiç durmak bilmeyen, sürekli genişleme arayan karakterinin de yansımasıdır.

Anadolu'ya geçen Yıldırım Beyazıt 1389-1390 kışında Alaşehir'i zaptettiği gibi Batı Anadolu'daki Türkmen beyliklerini, Aydın, Saruhan, Menteşe, Hamid ve Germiyan'ı

Osmanlı idaresine kattı. Bu hamle tek başına devasa bir başarıdır. Yüzyıllardır varlıklarını sürdüren köklü beylikler, Beyazıt'ın "yıldırım" temposuna ayak uyduramadan birer birer çöktü. Ancak bu fetihler aynı zamanda ilerideki en büyük felaketin tohumlarını da attı; zira yerinden edilen beyler, zamanı gelince Timur'un yanında yer alacaktı.

Balkanlarda ise hikâye farklı ama eşit derecede hırslı bir seyir izledi. İstanbul'u 1391 senesinde 7 aylık bir süre ile kuşattı, fakat Bizans'ın bir Türk mahallesi kurması, cami yaptırması ve Osmanlı'ya vereceği verginin arttırılması koşullarıyla kuşatmayı bitirdi. Bu uzlaşı, Beyazıt'ın zaferleri kadar ilginçtir: İstanbul düşmemiştir, ama Osmanlı, şehrin içinde kalıcı bir iz bırakmıştır. İstanbul'a ilk Türk mahallesinin kurulmasını sağlayan sultan olması açısından Beyazıt, yalnızca bir kuşatıcı değil, aynı zamanda kentsel dönüşümün de mimarıdır.

İstanbul'u fetheden birinin hayal gücüyle yaklaşmak, Beyazıt'ı anlamak için elzem görünmektedir. En büyük ideali İstanbul'u fethetmek olan ve Boğaz'a, öncelikle deniz yardımının kesilmesi gerektiği düşüncesiyle Anadolu Hisarı'nı inşa ettiren Yıldırım Bayezid, şehri defalarca kuşatmasına rağmen bu hedefine ulaşamadı. Anadolu Hisarı'nın inşası salt bir askerî mühendislik hamlesi değil, Beyazıt'ın büyük hesabının somutlaşmış bir parçasıdır. Sahili kontrol et, deniz yolunu kes, şehri açlıkla teslim al. Bu plan, kaba kuvvet değil stratejik sabırdır; ve Beyazıt'ın genellikle sabırsız bir karakter olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, bu stratejik aklın varlığı çok daha ilgi çekicidir.

Niğbolu Zaferi: Avrupa'nın Kâbusu

1396 yılı, Beyazıt'ın askeri kariyerinin zirvesini simgeler. 1395 senesinde İstanbul'u tekrar kuşattı. Bu durum bir başka Haçlı Ordusunun saldırısına neden oldu. Niğbolu kalesi tüm Avrupa milletlerinden oluşan Haçlı Birlikleri tarafından kuşatıldı. 25 Eylül 1396 tarihinde düşman burada ağır bir yenilgiye uğratıldı.

Bu şanlı zaferin neticeleri çok büyük olmuştur. Bu zafer, Osmanlı Türk Devletinin doğu İslâm âleminde de tanınmasına sebep oldu. Mısır'daki Abbasi Halifesi Yıldırım Bayezid'e tebrik için gönderdiği mektubunda Türk Padişahına "Sultan-ı İklim-i Rum" unvanı ile hitabetti.

Niğbolu'nun önemini kavramak için savaşın kompozisyonuna bakmak gerekir: Kara Avrupası'nın neredeyse tamamının oluşturduğu haçlı ittifakına yıldırım bayazit İstanbul kuşatmasını yarıda bırakarak, hazırlanma imkânı bulamadan Niğbolu'da karşıladı. Hem kuşatmayı sürdürmek hem de Avrupa'nın birleşik kuvvetlerini

karşılamak; bu iki hamleyi aynı anda yönetmek, o günkü Osmanlı komuta anlayışının ne denli gelişkin olduğunu göstermektedir. Tarihte eşi görülmemiş bir cesaretle yalnız başına gece yarısı Haçlı ordusunun arasından geçerek kale duvarları yanına kadar geldi. Bu anekdot abartılmış bile olsa, zaferin ardındaki şiddetin ve atılganlığın gerçekliğini yansıtmaktadır.

Ne var ki bu zafer aynı zamanda bir karakter açığını da derinleştirdi. Yıldırım Beyazid, Niğbolu savaşından aldığı güçlü galibiyet ile aşırı bir özgüvene bürünmüştü. Tarihsel açıdan bu psikolojik kayma büyük önem taşır: Niğbolu'nun kazandırdığı "yenilmez" hissi, Beyazıt'ın hesaplarında giderek büyüyen bir kör noktaya dönüşmeye başlamıştır.

Karakter Profili: Öfkeli Ama Merhametli, Cesur Ama Sert

Oruç Bey Tarihinde ruh halini "gerçi tiz-nefs kişiydi ve illa germ-dil (öfkeli) idi, şefkatli, bağışlayıcı idi" şeklinde gayet isabetli tarif etmiştir. Bu karakterizasyon son derece değerlidir; çünkü farklı sıfatları bir arada sunmaktadır. Öfkeli ama şefkatli, hızlı ama bağışlayıcı. Beyazıt tek boyutlu bir zorba değildir; içinde çelişkili güçlerin sürekli gerilim yarattığı, karmaşık bir insan portresidir.

Çok süratli bir şekilde ordularını sevk etme yetisine sahip olduğundan kendisine Yıldırım unvanı verilmiştir. Atılgan, çevik, cesur bir yapıya sahiptir. Âlimlerle çok kez sohbet eder ve Allah ile ilgili muhabbetlerini dinlerdi. İşte burada da o ikiliği görüyoruz: Savaş meydanında fırtına, mecliste sessizce oturup ilim sohbeti dinleyen bir sultan. Bu iki yan, dönemin Osmanlı yönetici idealine uymaktadır elbette; hem gazi hem de mümin. Ama Beyazıt'ta bu dengeyi kurmak, özellikle ilerleyen yıllarda giderek güçleşmiştir.

Emir Sultan, Buhara'dan Anadolu'ya gelmiş, derin ilmi, takvası ve tasavvufî yönüyle kısa sürede Osmanlı halkının gönlünde taht kurmuştur. Yıldırım Beyazıt, Emir Sultan'a büyük hürmet göstermiş, onun öğütleriyle hareket etmiş ve sık sık devlet işlerinde onunla istişare etmiştir. Bu ilişki, Beyazıt'ın ruhunun başka bir boyutunu açığa çıkarır: Manevî arayış. Güçlü bir padişahın manevi bir rehbere duyduğu bu ihtiyaç, iktidarın soğuk çarkları arasında kaybettiği insan sıcaklığını telafi etme çabası olarak da okunabilir.

Çevresindeki vezirler uyardı Yıldırım'ı, fakat o kararlarından geri dönmeyen bir karaktere sahipti. Bu inat, savaş meydanında onu muazzam kılmıştır; ama diplomasi

masasında ve Timur'la hesaplaşmada onu felakete götürmüştür. Büyük güçler, sonunda kendi büyüklüklerinin kurbanı olur; Beyazıt da buna istisna değildir.

İkili İlişkiler: Vassallar, Müttefikler ve Düşmanlar

Beyazıt'ın ilişki kurma biçimi, hem dönemin siyasi dinamiklerini hem de kendi karakterini yansıtmaktadır. Stefan Lazareviç ile kurduğu ilişki, bu açıdan özellikle ilginçtir. Sırbistan'ın başında, Kosova Savaşında ölen Kral Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç vardı. Barış antlaşması için geldiği Edirne'de kız kardeşi Olivera'yı Beyazıt'a verdi. Bu evlilik, bir Hristiyan prensesin Osmanlı sarayına intibakını temsil etmektedir. Beyazıt burada kültürel sınırları zorlayan bir birlik kurmuştur; hem siyasi hesap hem de belki gerçek bir yakınlık söz konusudur.

Karamanoğulları ise tamamen farklı bir ilişki dinamiğini temsil eder: Boyun eğmeyi reddeden beylik karşısında Beyazıt'ın sabrı sıfıra inmektedir. Candaroğulları'nı ilhak etmesi, Aydınoğulları ve Saruhanoğulları'nı söküp atması, Hamidoğulları'nın topraklarını çeyiz ve satın alma yoluyla bünyeye katması; tüm bu hamleler tutarlı bir "birleştirici güç" imgesi çizmektedir. Ama bu imge, birleştirilen taraflarca asla gönüllü kabul edilmemiştir. Zaten Ankara Savaşı'nda bu beylik kalıntıları, Timur'un yanında yer alarak bunun acısını çıkarmışlardır.

Camiler, mescitler, darüşşifalar, medreseler, imaretler ve misafirhaneler yaptıran Yıldırım Beyazıt bunları hem yurdun dört bir yanında yapmış hem de meşhur adaleti ile yapmıştır. En önemli eserlerinden biri hâlen Bursa'da ayakta olan Ulu Camiidir. Ulu Cami, Beyazıt'ın mirasından sadece bir taş eser değildir; aynı zamanda onun kendini nasıl bir hükümdar olarak konumlandırdığının somut ifadesidir: İnşa eden, imar eden, bırakan.

Ankara Faciası: Bir İmparatorluğun Çöküş Anı

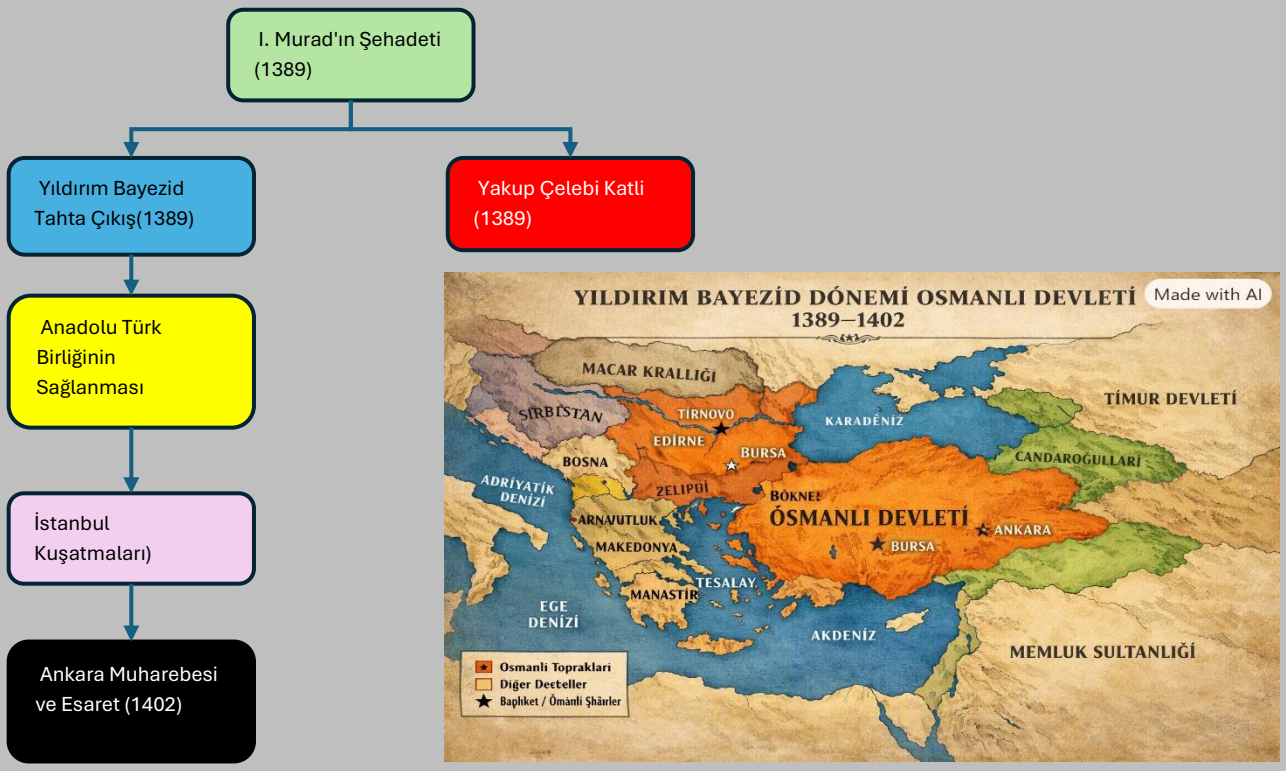
1402 yılı, Yıldırım Beyazıt'ın hem askeri hem de insani açıdan en dramatik sınavıdır. Timur'la ilişki, bir anda yaklaşan fırtınanın habercisi olan mektuplarla başlamıştır. Osmanlı, Haçlılarla savaştığı için Osmanlı ile savaşmak istemeyen Timur, mektuplarında çok ağır hakaretler aldı. Beyazıt, yazdığı mektuplarda Timur'a son derece sert bir dil kullandı. Timur savaşmamak için çok dirense de Beyazıt'ın aşırı egosu yüzünden savaş kaçınılmaz hâle geldi.

Burada Beyazıt'ın psikolojisine dair son derece önemli bir ipucu var. Niğbolu'nun verdiği özgüven, Timur'u küçümsemesine zemin hazırlamıştır. Üstelik, 1392 yılı

sonrasında Yıldırım Bayezid, sürekli kuşatma altında tuttuğu Bizans'ın başkentine zaman harcamaktaydı. İstanbul'u alamamanın yarattığı hayal kırıklığı ile Timur'un giderek büyüyen tehdidininin yarattığı gerginlik, Beyazıt'ı savaşı seçmeye itmiş olmalıdır.

Savaşın gidişatında Osmanlı ordusu güçlü olmasına rağmen bazı Anadolu beylerinin ihanet etmesi üzerine savaş Osmanlı aleyhine döndü. Osmanlı ordusundaki Kara Tatarların ihaneti ve Anadolu Beylerine bağlı tımarlı sipahilerin Timur tarafına geçmeleri, harbin Osmanlılar tarafından kaybedilmesine sebep oldu. Bu ihanet, salt askerî bir açıklamanın ötesine geçer. Yıllarca Beyazıt tarafından topraklarından sürülen, aşağılanan beyler, tam da en kritik anda intikamlarını almışlardır. Tarihsel adalet, bazen savaş meydanında gerçekleşir.

Yıldırım Beyazıt burada yenildi ve 28 Temmuz 1402 tarihinde esir düştü. Osmanlı tarihinde savaşta esir düşen ilk padişahtır. Bu bir sembol olduğu kadar, Beyazıt'ın iç dünyasına derin bir yara açmış olmalıdır.

İç ve Dış Politika Hamleleri

Bayezid'in padişahlık dönemi temel olarak iki ana eksende yürütülmüştür:

1. Anadolu Türk Birliği'nin Kurulması

Bayezid, Selçuklu mirası üzerinde hak iddia eden Anadolu beyliklerine karşı babasından daha radikal bir politika izlemiştir. Saruhan, Aydın, Menteşe, Hamid, Karaman ve Candaroğulları beyliklerini hızlı seferlerle Osmanlı topraklarına katmıştır. Bu durum, Osmanlı'yı ilk kez Anadolu Türk Siyasi Birliği'ni büyük oranda sağlamış bir merkezi devlet haline getirmiştir.

2. Balkan Siyaseti ve Niğbolu Zaferi (1396)

Sırbistan ile akrabalık bağları kurarak (Olivera Despina ile evlilik) Sırp Despotluğunu vasal hale getirmiş, Eflak ve Bulgaristan üzerinde kesin egemenlik kurmuştur. 1396 yılında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu, Macaristan, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa güçlerinin katılımıyla oluşturulan devasa Haçlı ordusunu **Niğbolu Muharebesi**'nde imha etmiştir. Bu zafer sonrası Abbasi Halifesi I. Mütevekkil, Bayezid'e *"Sultân-ı İklîm-i Rûm"* (Anadolu/Roma Ülkesinin Sultanı) unvanını tevcih etmiştir.

3. İstanbul Kuşatmaları

Bizans İmparatorluğu'nu tamamen abluka altına alan Bayezid, İstanbul'u alamayacak kadar uzatılan ilk sistemli kuşatmaları başlatmıştır. Boğaz'ın güvenlik ve ablukasını temin etmek amacıyla Anadolu Hisarı'nı (Güzelce Hisar) yaptırmıştır.

4. İkili İlişkiler ve Diplomatik Münasebetler

Yıldırım Bayezid'in ikili ilişkileri siyasi hedefleri doğrultusunda oldukça dinamik ve değişken bir yapı göstermiştir:

İlişki Kurulan Taraf	İlişkinin Niteliği ve Seyri
Sırp Despotluğu (Stefan Lazarević)	Kosova sonrası pragmatik bir müttefiklik kurulmuştur. Despina Hatun ile evlenilmiş, Stefan Lazarević Bayezid'e sadık bir vasal olarak Niğbolu ve Ankara savaşlarında Osmanlı saflarında savaşmıştır.
Bizans İmparatorluğu (Manuel II)	Çatışmalı ve baskıcı bir seyir izlemiştir. Bayezid, Bizans'ı haraca bağlamış, İstanbul içinde bir Türk mahallesi ve kadılık kurulmasını zorunlu kılmıştır.

İlişki Kurulan Taraf	İlişkinin Niteliği ve Seyri
Timur (Timurlu İmparatorluğu)	Derin bir siyasi ve diplomatik kriz alanıdır. Sert mektuplaşmalar, hakaret içeren ifadeler ve meşruiyet çatışması neticesinde iki hükümdar Ankara Muharebesi'nde karşı karşıya gelmiştir.
Ulema ve Bürokrasi (Çandarlı Ailesi)	Çandarlı Ali Paşa ile yakın çalışmış, devlet teşkilatlanmasını ve mali yapıyı güçlendirmiştir. Ancak alimler ve adalet mekanizmasındaki yozlaşmaya karşı sert tepkiler vermiştir.

5. Padişahlık Dönemi Ruh Hali ve Ankara Muharebesi (1402)

Psikolojik Dönüşüm ve Otoriterleşme

Niğbolu Zaferi ve Anadolu seferlerindeki üst üste başarılar, Yıldırım Bayezid'in ruh halinde belirgin değişimlere yol açmıştır:

- **Yüksek Özgüven ve Mağlubiyetsizlik Hissi:** Üst üste kazanılan zaferler, kendisinde asker ve stratejik açıdan yenilmez olduğu algısını pekiştirmiştir.
- **Sert ve Kompromissiz Mizaç:** Diplomatik görüşmelerde taviz vermeyen, muhataplarını küçümseyen veya doğrudan tehdit eden bir dile kaymıştır.
- **Yorgunluk ve Baskı:** İki cepheli (Anadolu ve Balkanlar) sürekli savaş hali, orduda ve padişah üzerinde fiziksel ve ruhsal yıpranma yaratmıştır.

Ankara Muharebesi ve Esaret

1402 yılında Çubuk Ovası'nda Timur ile yapılan Ankara Muharebesi, Bayezid'in hayatının dönüm noktasıdır.

- **Taktik Hatalar:** Timur'un fillers destekli güçlü ordusuna karşı, askerlerinin yorgunluğu ve susuzluğuna rağmen hücum ağırlıklı stratejide ısrar etmiştir.
- **İhanetler:** Anadolu beyliklerinden toplanan birliklerin ve Kara Tatarların taraf değiştirmesi sonucu ordu çözülmüştür.

- **Esaret ve Ölüm ve Tarihsel Müphemliklerin Gölgesi:** Savaş meydanını terk etmeyi reddederek son ana kadar çarpışmış, neticede Timur'a esir düşmüştür. 1403 yılında Akşehir'de esaret altında hayatını kaybetmiştir (Kahrından öldüğü veya yüzüğündeki zehri içerek intihar ettiği yönünde muhtelif tarihi rivayetler mevcuttur).Esaret dönemi, Beyazıt'ın hayatının en karanlık ve aynı zamanda en tartışmalı bölümünü oluşturur. Timur'un esire nasıl davrandığı, tarihçiler arasında asırlardır süren bir tartışma konusudur. Herkesin ittifakla anlaştığı kesin olan bir şey var: Bu tutsaklıkta Yıldırım bir yıl kadar yaşamış ve yaşına yakın bir çağda ölmüştür.

  Esaretin koşulları konusunda kaynaklar ayrışır: Timur'un esir hükümdara iptida iyi muamele ettiğini, fakat onun yersiz kibri ve firar ihtimali karşısında Timur'un tedbir aldığını, ve demir kafesin galiba bir tahkir aleti olarak kullanıldığını aktaran rivayetler mevcuttur. Ölümün sebebi konusunda da iki ana akım çatışmaktadır. İkinci rivayete göre, esir hükümdarın esaret zilletine katlanamıyarak, Timur'un kendisini Semerkand'e götüreceğini anladıktan sonra intihar ettiği ileri sürülmektedir; buna göre Yıldırım, yanında sakladığı bir yüzük kaşına zehir koymuş ve esaret acısına dayanamıyarak nihayet o zehiri yalamak suretiyle intihar etmiştir.

Öte yandan Türk Tarih Kurumu'nun yayımladığı bu akademik metinde de belirtildiği üzere, Timur'un kendi döneminin vakanüvisleri ölümün doğal olduğunu yazmışlardır; çünkü intihar gerçeğinin ortaya çıkması, Timur'un esire iyi davrandığı imajını zedeleyecekti.

İki oğlu, Şehzade Musa ve Mustafa ile birlikte Akşehir'e sürgüne gönderilen Sultan, 8 Mart 1403 tarihinde 48 yaşındayken Akşehir'de vefat etmiştir. Naaşı Bursa'ya getirilerek Yıldırım Camii yanındaki türbesine defnedilmiştir. Ölüm haberi Timur'a geldiğinde kendisi "Böyle büyük bir mücahidi kaybetmek yazık oldu" demiştir. Timur'un bu sözü, rakibine duyduğu gerçek bir saygının ifadesi mi, yoksa ardından yazılmış siyasi bir söylemdir mi? Bunu kesin olarak bilmek mümkün değil. Ama tarih yazımında bu söz, iki büyük rakip arasındaki hem çatışmanın hem de karanlık bir saygının sembolü olarak kalmıştır.

Mirası ve Osmanlı Tarihindeki Yeri

Savaş sonrasında Yıldırım Bayezid Timur'un esaretine girerken Osmanlı Devleti "Fetret Devri" denilen on bir yıllık gerileme dönemine girmiştir. Fetret yılları (1402-1413): Yıldırım Bayezid'in dört oğlu arasında geçen taht kavgaları 11 yıl sürmüştür. Taht kavgaları sonucunda Çelebi Mehmet tahta geçmiş ve Osmanlı'nın ikinci kurucusu olarak anılmıştır.

Bununla birlikte Beyazıt'ın mirası salt bir yıkım değildir. Yıldırım Beyazıt, her ne kadar Ankara Savaşı ile Osmanlı'yı zorlu bir döneme sokmuş olsa da, cesareti, adaleti, imar faaliyetleri ve Emir Sultan Hz. ile kurduğu güçlü manevî bağ sayesinde Osmanlı tarihinde unutulmaz bir iz bırakmıştır.

Dahası, İstanbul'un fethi perspektifinden değerlendirildiğinde Beyazıt'ın önemi daha da belirginleşir. İstanbul'u 4-5 defa kuşatmıştır. Timur sıkıntısı olmasaydı belki de İstanbul'u almak ona nasip olacaktı; o derece yakınlaşmıştı fakat bir türlü nasip olmadı. Anadolu Hisarı, Boğaz'ın kontrol altına alınması, İstanbul içindeki Türk mahallesi ve cami; bunların hepsi 1453'ün önünü açan adımlardır. Beyazıt bu yolun mimarıdır, ama bu yolun sonuna ulaşma şerefini torunlarına bırakmıştır.

Yıldırım Beyazıt ve Timur: Karşılaştırmalı Kişilik, Otorite ve Ankara Savaşı

Yıldırım Beyazıt: Kişilik ve Otorite

Beyazıt'ın lakabı olan "Yıldırım," seferlerdeki hız ve kararlılığından geliyordu; bu, dönemin Bizans ve Haçlı kaynaklarının da teyit ettiği bir nitelikteydi. Halil İnalcık'ın çalışmalarında ayrıntılı biçimde işlediği üzere Beyazıt, merkezi otoriteyi pekiştirme yolunda köklü adımlar atan bir hükümdardı: Anadolu beyliklerini doğrudan Osmanlı idaresine bağladı, uç beyleri sistemini kısıtladı ve devlet kademelerinde Türk aristokrasisinin ağırlığını azaltarak devşirme kökenli yöneticileri ön plana çıkardı. Bu tercih, geleneksel Türk-İslam siyasi kültüründen belirgin bir kopuşu temsil ediyordu.

Şahsiyeti açısından Beyazıt, çevresindeki kaynaklarda çoğunlukla ihtiraslı, öfkeli ve kimi zaman öngörülemez biri olarak tasvir edilir. Nikephoros Gregoras ve daha sonra Laonikos Khalkokondyles gibi Bizans yazarları onu zalim ama karizmatik bir önder olarak aktarır. Dönemin Osmanlı geleneğinde ise saltanatın meşruiyeti büyük ölçüde savaş meydanındaki başarılara bağlanmıştı; bu çerçevede Niğbolu Zaferi (1396) Beyazıt'ın konumunu hem dinî hem siyasi düzlemde zirveye taşıdı. Colin Imber'in *The Ottoman Empire, 1300–1650* adlı eserinde de vurgulandığı gibi bu zafer, onun İslam dünyasındaki statüsünü önemli ölçüde yükseltti.

Öte yandan Beyazıt, Konstantinopolis kuşatmasını uzun yıllar sürdürmüş; Batı Anadolu'daki beylikleri topraklarına katmış; Macaristan sınırına kadar uzanan akınları yönetmiştir. Bu yayılmacı strateji, onu aynı anda birden fazla güçlü düşmanla yüzleşmek zorunda bıraktı ve sonunda bu cephe genişliği kendisine pahalıya mal oldu.

Timur: Kişilik ve Otorite

Timur'un —Batı kaynaklarında Tamerlane olarak bilinen— siyasi meşruiyeti son derece özgün ve çok katmanlı bir yapıya sahipti. Kendisi Cengiz Han soyundan gelmediğinden doğrudan hanlık iddiasında bulunamıyor, bunun yerine Çağatay hanlarını kukla olarak tahtta tutup gücü fiilen elinde bulunduruyordu. Beatrice Forbes Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane* adlı kapsamlı çalışmasında bu meşruiyet sorununu ayrıntıyla incelemiş ve Timur'un meşruiyetini Cengizid bağlantısı, İslami söylem ile olağanüstü askeri başarının birleşiminden nasıl inşa ettiğini ortaya koymuştur.

Timur'u sıradan bir fatih olmaktan çıkaran en önemli özellik, üstün stratejik zekâsı ve psikolojik yıldırma araçlarını sistematik biçimde kullanmasıydı. İbn Arabşah'ın *Acaibu'l-Makdur* adıyla kaleme aldığı düşmanca biyografisi bile onun entelektüel kapasitesini kabul eder. Timur'un ordusu sırf askeri bir güç değil; son derece disiplinli, iletişim kanalları açık ve ikmal hatları güçlü bir yapılanmaydı. Bunun yanı sıra Timur, yerel halkı kazanmak için hızla uzlaşmaya gidebiliyor ya da tam tersine, direniş gördüğünde şiddetli misilleme politikası uygulayabiliyordu.

Kişilik olarak Timur'un büyük hamilerle ve hatta mağlup ettiği hükümdarlarla fikir alışverişi etmekten keyif aldığı bilinir. Yazışmalarından ve saray kaynaklarından derlenen bilgiler onun stratejik hesaplarını özenle yapan, rakiplerine stratejik değerlendirme yazıları gönderen bir profil çizmektedir. Ruy González de Clavijo'nun elçi olarak yazdığı *Embajada a Tamorlán* adlı seyahatname, bu portreyi farklı bir perspektiften teyit etmektedir.

Ankara Savaşı (1402): Nedenler

Savaşın arka planını anlamak için nedenleri birkaç ayrı katmanda ele almak gerekmektedir.

Yapısal Gerilim: Orta Asya ile Batı Anadolu arasındaki jeopolitik çizgide erken on beşinci yüzyılda iki güç merkezinin eş zamanlı olarak doruk noktasına ulaşması kaçınılmaz bir çatışma zemini yaratmıştı. İnalcık bu durumu iki genişlemeci sistemin sınır temasına girmesi olarak nitelendirmiştir.

Anadolu Beylikleri Meselesi: Beyazıt'ın Anadolu beyliklerini ilhak etmesi ve bu beyliklerin yöneticilerini yerinden etmesi, Timur'a kritik bir diplomatik koz sağladı. Söz konusu beyler Timur'a sığındılar ve onu müdahaleye davet ettiler; Timur da bu daveti kendi genişlemesini meşrulaştırmak için kullandı. Rudi Paul Lindner'in bu döneme

ilişkin çalışmaları, beylik ailelerinin şikâyetlerinin Timur'un propagandasında nasıl önemli bir yer tuttuğunu net biçimde ortaya koymaktadır.

Kişisel Çatışma ve Diplomasi: İki hükümdar birbirlerine, egemenlik iddialarını ve taleplerini dile getiren mektuplar gönderdi. Bu yazışmaların üslûbu giderek sertleşti; her biri diğerini meşru olmayan ya da saygısız biri olarak nitelendirdi. İbn Arabşah ve bazı Timur dönemi kayıtları, bu tahrik edici söylemlerin —özellikle esir Tatar hükümdarı Toktamış'a Beyazıt'ın sığınak sağlamasının— savaşı fiilen kaçınılmaz kıldığını ileri sürmektedir.

Toktamış Sorunu: Altın Orda hanı Toktamış ile Timur'un uzun süreli mücadelesi iyi bilinmektedir. Toktamış, Timur tarafından ezildikten sonra bir dönem Beyazıt'ın himayesine girdi. Timur bu durumu tahammül sınırlarını zorlayan bir ihlal olarak yorumladı.

Operasyonel Zamanlama: Timur, Ankara'ya yönelmeden önce Suriye ve Mezopotamya seferlerini tamamlamıştı. John E. Woods ve Manz'ın çalışmalarına göre Timur, Beyazıt'ın Konstantinopolis kuşatmasıyla meşgul olduğu dönemi bilinçli biçimde seçti; kuşatmanın kaldırılmasının yarattığı baskı ve beylikleri yeniden ele geçirme fırsatı ise ek motivasyon unsurları olarak devreye girdi.

Temmuz 1402'deki savaşın kendisi, Beyazıt'ın ordusunun çözülmesiyle sonuçlandı; bu çözülmede Anadolu beyliklerinden gelen kuvvetlerin —hem gerçekten hem de belki koşullara göre— Timur'un saflarına geçmesi belirleyici bir rol oynadı. Beyazıt esir alındı ve birkaç ay sonra esarette hayatını kaybetti.

Yenilen Aslan ile Galip Çakırtayi: Savaş Sonrası İki Lider

Bir Yöntemle Başlayalım: Kaynakların Çatışması

Bu hikâyeye girmenin en dürüst yolu şuradan geçer: Ankara Savaşı'nın ardından yaşanan her şey, tarih yazımının en tartışmalı sayfalarından birini oluşturur. Timurlu kaynaklar, Osmanlı kaynakları, Arap kaynakları ve Bizans kaynakları birbirinden öylesine farklı şeyler anlatır ki, bu çatışmanın kendisi başlı başına bir hikâyedir. Yani sadece ne olduğunu değil, kimin ne anlatmak istediğini de okumak gerekir.

Akademik literatürde bu meseleye en sistematik yaklaşımı sunan çalışmalar şunlardır: Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün 1937 tarihli *Belleten* makalesi "Yıldırım Beyazıd'ın Esareti ve İntiharı Hakkında"; Mükrimin Halil Yınanç'ın İslam Ansiklopedisi'ndeki "Bayezid I." maddesi; Şerafeddin Ali Yezdî'nin Timurlu saray tarihi *Zafernâme*; İbn Arabşah'ın Timur karşıtı biyografisi *Acâibü'l-Makdûr*; ve son olarak

Fatma Açık'ın *Bilig* dergisindeki karşılaştırmalı makale "Türkiye ve Özbekistan'da Yazılan Romanlarda Ankara Savaşı" (Kış 2023, Sayı 104).

Sahne: Gece Yarısı, Satranç Tahtası ve Bir Esir

Yıldırım Beyazıt az sayıda kuvvetle savaşı sürdürmeye devam etti ancak sonunda Sultan Mahmud Han tarafından yakalanıp esir düştü. Timur, "ellerinin çözülerek saygılı bir şekilde huzura alınmasını" emretti. academia

Bu sahne, hikâyenin tonunu belirler. Yenilen bir hükümdar huzura çıkarılıyor — elleri çözülmüş, saygıyla.

Bayezid gece yarısına doğru, oğlu Şahruh ile otağında satranç oynayan Timur'un yanına getirildi. Timur, Bayezid'i karşılayarak, özetle bu duruma düşmesinin onun hatası olduğunu belirterek teselli etti. Wikipedia

Bir düşünün: Tarih boyunca yenik hükümdarlar zincirle, bağlı, yerde sürünerek getirilmiştir. Timur satrançtan başını kaldırıp bakmıştır. Bu, bilinçli bir mesaj verir: "Sen bana savaş değil, vakit kaybettirdin."

İki Kaynağın İki Timur'u

İşte burada tarih yazımının en ilginç çatlağı açılır.

Timurlu kaynak — Şerafeddin Ali Yezdî, *Zafernâme*: Timur, her gün Yıldırım'ı huzuruna kabul etmiş, sohbet etmiş, teselli etmiştir. Yezdî'ye göre Timur sohbet sırasında teselli etmek için Yıldırım Beyazıd'i de getirtmiştir. Bu anlatıda Timur merhametli, büyük gönüllü, galip ama insaflı bir hükümdardır. Yezdî, Timur'un saray tarihçisiydi; öyküsü de buna göre biçimlenmiştir. dergipark

Arap kaynak — İbn Arabşah, *Acâibü'l-Makdûr*: İbn Arabşah Timur'u hiç sevmez. Suriyeli bir alim olarak çocukluğunda Timur'un Şam kuşatmasını yaşamıştır ve ona duyduğu kin eserinin her sayfasına sızmıştır. İbn Arabşah'ın eserindeki aktarım çok farklı bir karakterdedir; Beyazıt'ın bir kâfire avratı olduğunu ve Timur'un onu aşağılayıcı biçimde kullandığını yazar. İbn Arabşah'ın anlatısında Timur gaddar, küçümseyen, galibiyetini zulme dönüştüren biri olarak çıkar karşımıza. dergipark

Bu iki kaynağı karşılaştırdığınızda şunu görürsünüz: Tarihçinin düşmanı, tarihi şekillendirir.

"Bir Aksak, Bir Kötürüm" Meselesi

Timur Han dedi ki: "Bir aksak ben ve bir kötürüm sen..." dediği de Osmanlı kaynaklarında nakledilmiştir. academia

Bu meşhur söz, tarihin en dramatik diyaloglarından biri olarak nakledilir. Ama burada da kaynak sorunu devreye girer. Bu cümle ağırlıklı olarak Osmanlı geleneğinde yaşar; Timurlu kaynaklarda geçmez. Akademisyenler bu sözün gerçekten söylenip söylenmediğini ya da sonraki dönemlerde kurgulanıp kurgulanmadığını hâlâ tartışmaktadır.

Ama gerçek olsun ya da olmasın, bu söz tarihsel açıdan son derece değerlidir: İki yenik insan olduğunu ima eder — biri bedensel, biri siyasi. İkisi de birbirini mahvetmiştir.

Kafes Meselesi: Tarihin En Büyük Tartışmalarından Biri

Şimdi o meşhur soruya geliyoruz: Timur, Yıldırım Beyazıt'ı gerçekten demir kafese koydu mu?

Bu soru, akademik literatürde tam anlamıyla bir savaş alanına dönmüştür.

Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a esir düştükten sonra demir kafese konduğu hakkındaki meşhur rivayet, Osmanlı tarihine dair neşriyatta bulunan birtakım Avrupa tarihçilerinden sonra, iptida E. Gibbon tarafından gündeme getirilmiştir. dergipark

Fuat Köprülü bu konuyu derinlemesine araştırmış ve iki tarafın argümanlarını karşı karşıya koymuştur:

Kafesi reddedenler: Şerefeddin Yezdî'nin bu rivayeti kaydetmemesini en büyük delil olarak kullanan Sa'deddin, kafes rivayetinden bahseden bazı Türkçe tarih müelliflerini şiddetle tenkit eder ve onların "tahtırevan ile kafesi birbirinden ayıramıyacak kadar idraksiz olduklarını" söyler. Hammer da bu görüştedir: Osmanlı vakayinamelerindeki "kafes gibi tahtırevan" ifadesinin İbn Arabşah'taki demir kafes rivayetinin tesiriyle yanlış tefsir edildiğini ve itimada layık olmayan birtakım Osmanlı müverrihlerindeki demir kafes rivayetinin bundan doğduğunu söyler. ttkttk

Kafesi savunanlar: Ord. Prof. Dr. Mehmet Fuad Köprülü, yaptığı araştırmalarda bu iddianın bir halk efsanesi değil, yüksek bir ihtimalle tarihi bir gerçek olduğunu belirtir. Köprülü, İslam geleneğinde "demir kafes" uygulamasının başka tarihsel örneklerle desteklendiğini göstermiştir. Büyük Selçuklu Sultanı Sencer de Oğuzlara esir düştüğünde benzer bir muameleye maruz kalmıştır. milliyet

Buna göre Timur'un Bayezid'in kaçırılmasını önlemek için demirden bir kafes yaptırarak onu bu kafeste taşıttığı rivayetleri mevcuttur. Bu versiyon, kaçma girişimiyle bağlantılı olarak yorumlanmaktadır: Beyazıt birkaç kez firar denemesinde bulunmuş, bunun üzerine önlemler sertleştirilmiştir. Wikipedia

Sonuç itibarıyla: Demir kafes meselesi, kesin bir yanıtı olmayan tarihsel bir belirsizlik olarak kalmaktadır. Bu husus üç asırdan ziyade felsefe makalelerine konu olan bir efsaneden öteye gitmez, demektedir Hammer. Ama Köprülü, bu "efsane"nin sıfırdan uydurulmadığını, tarihsel bir çekirdeği olduğunu savunur. blogspot

---

Sarp Despina: Tablonun Gizli Karakteri

Bu hikâyede çok az konuşulan ama pek çok kaynakta geçen bir kadın figür vardır: Yıldırım'ın Sırp eşi Despina (Mara olarak da bilinir).

İbn Arabşah, Timur ile Bayezid arasındaki mecliste Mara'nın Bayezid'e içki ikram ederken tasvir edildiğini yazar. Bu anlatı, hem Beyazıt'ı hem de Timur'un otoritesini belli bir çerçeveye koyar: Osmanlı hanedanını küçük düşürür, kadını araçsallaştırır. dergipark

Oysa Timurlu kaynak Yezdî bu sahneyi farklı verir: Mara, Timur'un şarap içtiği bir mecliste bulunmaktadır; ama aşağılama boyutu yoktur. Burada da kaynak çatışması devreye girer: Timur karşıtı İbn Arabşah, Osmanlı padişahının eşinin bu şekilde anılmasını Beyazıt'ı küçük düşürmek için kullanmaktadır.

Fuad Köprülü, Bayezid'i intihara sürükleyen psikolojik sebepler arasında bu şarap sunma hadisesine yer verdiklerini belirtir; ancak dönemin diğer Timurlu kaynakları Hâfız Abrû ve Mirhond bu rivayete yer vermezler. dergipark

---

Ölüm: İntihar mı, Hastalık mı, Keder mi?

Yıldırım Beyazıt, 8 Mart 1403'te Akşehir'de hayatını kaybetmiştir. Savaştan yaklaşık sekiz ay sonra. Bu kısa süre, tek başına bile dramatiktir.

Ama nasıl öldü?

Üç ana görüş vardır:

1. İntihar — yüzük zehiri: İlk dönem Osmanlı kaynaklarından Oruç Bey ve Hadîdî, Bayezid'in Timur tarafından Semerkant'a götürüleceğini anladıktan sonra

yüzüğündeki zehri içerek intihar ettiğini iddia eder. Fuat Köprülü de bu sonuca yakın durur. Wikipedia

2. Hastalık — doğal ölüm: Şerafeddin Yezdî ise "Yıldırım Beyazıt, dün gece zik nefes (nefes darlığı) ve hunnak (boğaz ağrısı) marazıyla dar-ı fenadan dar-ı bekaya irtihal etti" der. Bu versiyon Timur'u temize çıkarır; esir, savaş yaralarına veya hastalığa yenik düşmüştür. blogspot

3. Keder — psikolojik çöküş: Bazı Osmanlı kaynakları, Beyazıt'ın esaret ve aşağılanmanın verdiği derin üzüntüden ölüme sürüklendiğini anlatır. Bu versiyon, ne intiharın günahını ne de Timur'un sorumluluğunu doğrudan yükler; ama en insanî olanıdır.

İlginç bir nokta: Ankara Savaşından önce Yıldırım Bayezid'in hastalığını Timur'un ona yazdığı mektubunda belirtmesi dikkate alındığında, onun intihar etmediği, boğmaca hastalığına yakalanarak öldüğü iddiası akla uygun düşmektedir. Hatta Timur, Yıldırım Bayezid'in tedavisi için kendi özel hekimi İzzeddin Mes'ûd Şirâzî ve Celâleddin Arab'ı bizzat gönderdiği bildirilmektedir. dergipark

Bu son ayrıntı son derece çarpıcıdır. Dünyanın en güçlü fatihi, esir aldığı rakibi için kendi hekimini gönderiyorsa, burada sadece bir zalimlik hikâyesi yok demektir.

Timur'un Tutumuna Dair Çok Sesli Bir Tablo

Timur ona karşı son derece saygılı davranmış, her gün huzuruna kabul edip sohbette bulunmuş ve teselli etmiştir. academia

Timur'un Yıldırım'a karşı tavrını İbni Tagrıberdi; "Timur, her gün onu huzuruna getirir alay eder ve laf sokuştururdu. Bir defasında arkadaşlarıyla birlikte içki meclisi düzenledi. Bir vakit geldi gördü ki Yıldırım Han gayet kederlidir. Timur Han dedi ki 'Hey Han! Niçin kederlendin? Bu iş Hakkın kudretidir. Kederlenmek olmaz'" şeklinde nakletmiştir. academia

Bu son alıntı son derece önemlidir: "Alay eder" ifadesi, saygıyla değil mesafeyle kurulan bir ilişkiyi gösterir. Timur Yıldırım'ı eziyet etmemiş, ama onu huzuruna getirerek gücünü de sürekli pekiştirmiştir. Bu, incelikli bir tahakküm biçimidir.

Çoğunlukla kabul gören görüş, Timur onu yendiği halde, o kadar da küçümsememiş ve bilinen efsanenin aksine Yıldırım Bayezid'i kafese kapatmamış olduğudur. academia

---

Cenaze: Son Bir Saygı Jesti mi, Siyasi Bir Hesap mı?

İstekleri yerine getirilen Yıldırım Bayezid, bir süre sonra esaret altında iken vefat etmiş, atalarının yanına gömülmesi... Timur, Yıldırım'ın naaşının Bursa'ya taşınmasına izin vermiştir. academia

Bayezid'in 8 Mart 1403'te Akşehir'deyken ölmesi üzerine Timur, Bayezid'e ait topraklar ile ona bağlı beylerin kendi hükmü altına girdiğini duyurdu. Wikipedia

Yani cenaze izni verilmiş, ama cenaze siyasi bir araç olarak kullanılmıştır. Timur'un "bakın, ona saygı gösterdim" söylemi, aynı anda "ve artık tüm toprakları benimdir" bildirisiyle birleşiyordu.

Sonuç: Tarihin Asimetrik Aynası

Bu iki liderin savaş sonrası ilişkisi, tarih yazımında eşsiz bir örnek sunar:

Timurlu kaynaklar, Timur'u galip ama insaflı gösterir. Osmanlı kaynakları, Yıldırım'ı yenik ama onurlu resmetmeye çalışır. İbn Arabşah ise her ikisini de kendi siyasi ajandası doğrultusunda biçimlendirir.

Yıldırım Bayezid'in aldığı yenilgi ve üzerine esir düşmesi Osmanlı tarihçileri tarafından Timur'un şahsiyeti hakkında eleştirel bir bilgi birikimine de yol açmıştır. Osmanlı tarihçileri bu savaşın nedeni ve sonuçları itibariyle Timur'u adaletten yoksun, zalim bir şahıs olarak nitelendirmiştir. academia

Ama mesele şudur: Galip olanın tarihini galip yazar, yenilginin tarihini ise utanç ve öfke yazar.

İki lider arasında savaş sonrası geçen sekiz ay, ne saf bir zalimlik ne de saf bir nezaket hikâyesidir. Bu, güç ilişkisinin en ince halindedir: Timur, Beyazıt'ı yok etmemiş — ama onun varlığından yararlanmıştır. Yıldırım ise ne teslim olmuş ne de çıkış yolu bulabilmiştir. Ve 8 Mart 1403'te, bu iki seçenek arasında sıkışmış bir insan olarak hayatını yitirmiştir.

Sonuç: Bir Yıldırımın Bıraktığı Duman

Yıldırım Beyazıt'ı okurken zihin sürekli iki kutup arasında gidip gelir: büyüklük ve trajedi. Bir tarafta Niğbolu'nun fatihi, Avrupa'nın birleşik ordusunu yeniden dizayn eden komutan, Anadolu'yu tek çatı altında toplayan devlet adamı; öte tarafta kendi öfkesinin ve kibrine teslim olan, vezirlerinin uyarılarını dinlemeyen, esaretten kurtulamayan ve kahrından ölen sultan.

Dönemin kroniklerinden derlenen portreye bütün olarak bakıldığında ortaya çıkan şey şudur: Beyazıt, her şeyi hızlı yapmak isteyen bir insandır. Hızlı fethetmek, hızlı karar vermek, hızlı büyümek. Bu hız, onu "Yıldırım" yapan şeydir. Ama aynı hız, ona gerekli sabır ve ölçüyü kazandırmamıştır. İstanbul'u almak için yıllarca süren sıkıntılı bir kuşatma yürütebilmiştir; bu, bir çeşit sabırdır. Ama Timur'a karşı duymak istediği sözleri söylemekten kendini alıkoyamamıştır; bu da o sabrın başka bir yerde çökümünün kanıtıdır.

Belki de Beyazıt'ı en doğru anlayan, onu savaş alanında fırtına olarak değil, içinde hem şefkat hem kızgınlık barındıran insan olarak tarif eden Oruç Bey'dir. "Germ-dil" yani öfkeli yürekli ama aynı zamanda bağışlayıcı. Bu ikilik, Beyazıt'ı tarih sayfasında hem yakın hem de anlaşılması güç kılan özelliktir. Zira büyük insanlar çoğunlukla tek boyutlu değildir; içlerindeki çelişki, onları tarih sahnesinde kalıcı kılan şeydir.

Son olarak şunu söylemek gerekir: Ankara ovasında 1402'de esir düşen Beyazıt, salt bir savaş mağlubu değildir. O, olabileceğinin en büyüğüne ulaşmış ama bu büyüklüğün ağırlığını taşıyamamış bir insandır. Ve bu ağırlık, onun kahrından ölmesine yol açmıştır; en doğru tanımlamayla "kederden hayata gözlerini yummuştur." Keder kelimesi burada çok yerindedir; çünkü Beyazıt'ın kaybettiği sadece bir savaş değil, tüm hayatının inşa etmeye çalıştığı şeydir: İstanbul, birlik, saltanat ve onur.

Kaynaklar

1. **Aşıkpaşazade.** *Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân)*. Haz. Âlî Bey, İstanbul, 1332.
2. **Neşrî, Mevlânâ Mehmed.** *Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşrî Tarihi)*. Cilt I-II, Haz. Faik Reşit Unat - Abdülbaki Gölpınarlı, TTK Yayınları, Ankara, 1987.
3. **İnalcık, Halil.** *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600)*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
4. **İnalcık, Halil.** "Bayezid I". *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt 5, s. 225-231, İstanbul, 1992.
5. **Uzunçarşılı, İsmail Hakkı.** *Osmanlı Tarihi, Cilt I: Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddeme ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar*. TTK Yayınları, Ankara, 1988.
6. **Ducas (Dukas).** *Historia Turco-Byzantina (1341-1462)*. Fransızca/İngilizce Çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, 1975.
7. **Yezdî, Şerfeddin Ali.** *Zafernâme (Timur Tarihi)*. Çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.
8. **Gibbons, Herbert Adams.** *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*. Çev. Bülent Arı, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 1998.
9. İnalcık, Halil. *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300–1600*. Weidenfeld & Nicolson, 1973.
10. Manz, Beatrice Forbes. *The Rise and Rule of Tamerlane*. Cambridge University Press, 1989.
11. Imber, Colin. *The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power*. Palgrave Macmillan, 2002.
12. İbn Arabşah. *Timur the Great Amir* (*Acaibu'l-Makdur*). Çev. J. H. Sanders. Luzac, 1936.
13. González de Clavijo, Ruy. *Embassy to Tamerlane, 1403–1406*. Çev. Guy Le Strange. Harper, 1928.
14. Lindner, Rudi Paul. *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*. Indiana University Press, 1983.
15. Woods, John E. *The Timurid Dynasty.* Papers on Inner Asia, Indiana University, 1990.
16. **Köprülü, M. Fuad** (1937). "Yıldırım Beyazıd'ın Esareti ve İntiharı Hakkında." *Belleten*, 1/2, s. 591-603. — Türk Tarih Kurumu.
17. **Daş, Abdurrahman** (2004). "Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15.
18. **Şerafeddin Ali Yezdî** (ö. 1454). *Zafernâme* (Türkçe çev. 2013). — Timur'un resmî saray tarihçisi.

19. **İbn Arabşah** (ö. 1450). *Acâibü'l-Makdûr fî Nüvveb-i Timur*. — Timur'a düşman bir Arap alim tarafından kaleme alınmış biyografi.
20. **Halaçoğlu, Yusuf.** "Ankara Savaşı." *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.
21. **Açık, Fatma** (2023). "Türkiye ve Özbekistan'da Yazılan Romanlarda 'Ankara Savaşı'." *Bilig*, Kış, Sayı 104. — Yesevi Üniversitesi.
22. **Anonimler.** "Bizans Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 60, 2018.
23. **İbn Tagrıberdi** (ö. 1470). *En-Nücûmu'z-Zâhire fî Mülûki Mısr ve'l-Kâhire*. — Mısır kaynaklı genel tarih.
24. **Hoca Sadettin Efendi** (ö. 1599). *Tâcü't-Tevârih*. — Osmanlı resmî tarih geleneğinin temel kaynağı.
25. **Mükrimin Halil Yınanç.** "Bayezid I." *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, MEB, Eskişehir 1997.

Araştırmada kullandığım web kaynaklarını derleyerek akademik kaynakça formatında sunuyorum:

Kaynakça

Birincil ve Akademik Kaynaklar

Türk Tarih Kurumu (TTK)

- "Yıldırım Beyazıd'ın Esareti ve İntiharı Hakkında" — Türk Tarih Kurumu Yayınları, ttk.gov.tr

Sosyal Araştırmalar Dergisi

- "Bizans Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı / The Battle of Ankara According to Byzantine Sources" — *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sosyalarastirmalar.com

Uludağ Üniversitesi Sempozyum Yayınları

- "Sultan Yıldırım Bayezid Biyografisi" — Uludağ Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt ve Timur Sempozyumu, uludag.edu.tr

Anadolu Ajansı (AA) — Uzman Görüşleri

- Doğan Yavaş (Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü): "İstanbul'un Fethine Giden Yolu Açan Cesur Sultan: Yıldırım Bayezid", aa.com.tr, 2023
- "Ömrü İstanbul'u Fethetme İdealiyle Geçen Osmanlı Sultanı: Yıldırım Bayezid", Anadolu Ajansı, aa.com.tr, 2021

Orta Çağ Osmanlı Kaynakları (Atıf Yapılan)

- **Oruç Bey**, *Oruç Bey Tarihi* — Yıldırım Beyazıt'ın ruh halini "tiz-nefs" ve "germ-dil" olarak tanımlayan birincil kaynak. Atıf: strasam.org üzerinden.
- **Mehmed Neşrî**, *Neşrî Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1983. Atıf: strasam.org kaynakçasından.
- **İbn Arabşah** — Timur'un esirlere muamelesini aktaran Arap tarihçi; demir kafes rivayetinin kaynağı. Atıf: ttk.gov.tr üzerinden.
- **İbn Kadi Şehbe**, Zehebi ve İbn Kesir'e yazdığı Zeyl — Yıldırım'ın ölüm sebebine ilişkin farklı rivayetleri aktaran kaynak. Atıf: ttk.gov.tr üzerinden.

Tarih ve Eğitim Kurumu Yayınları

- "Padişahların Eğitimi" — *Tarih'e Not Düş*, tarihenotdus.org
- "Kahrından Ölen Osmanlı Sultanı: Yıldırım Bayezid Kimdir?" — *STRASAM (Stratejik Araştırmalar Merkezi)*, strasam.org
- "Padişah Yıldırım Beyazıt'ın Bugün Timur'a Esir Düştü" — *Aksiyon Gazetesi*, aksiyongazetesi.com
- "Fetret Devri 1402–1413" — *Tarih Dersi*, tarihdersi.net

İkincil Popüler / Ansiklopedik Kaynaklar

- "Yıldırım Beyazıt'ın Hayatı" — *İslam ve İhsan*, islamveihsan.com
- "Yıldırım Beyazıt Kimdir?" — *Uluçınar*, ulucinar.org.tr
- "Yıldırım Beyazıt Kimdir? Biyografisi ve Hayatı" — *Nazlım*, nazlim.net
- "Yıldırım Beyazıt Biyografi" — *İBB Yıldırım Beyazıt İlkokulu*, ibbyildirimbeyazitilkokulu.meb.k12.tr
- "Yıldırım Bayezid (1360–1403) Kimdir? Kısaca Hayatı" — *Nukteler*, nukteler.com
- "Sultan Yıldırım Bayezid Biyografisi" — *Somuncu Baba Türbesi*, somuncubabaturbesi.com
- "I. Bayezid Kimdir? Yıldırım Beyazıt Dönemi Olayları" — *Hürriyet Eğitim*, hurriyet.com.tr

Önemli Not

Bu araştırmada başvurulan kaynaklar **popüler ve yarı-akademik** ağırlıklıdır. Konuyu tam anlamıyla **birincil akademik kaynaklarla** derinleştirmek isteyenler için şu temel eserlere yönelmelerini tavsiye ederim:

Eser	**Yazar**	**Yayınevi**
Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu	Halil İnalcık	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Osmanlı Devleti Tarihi	İsmail Hami Danişmend	Türkiye Yayınevi
The Ottoman Empire: The Classical Age	Halil İnalcık	Weidenfeld & Nicolson
Timur	Beatrice Forbes Manz	Cambridge University Press
İA (İslam Ansiklopedisi) — Bayezid I maddesi	TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Neşrî Tarihi	Mehmed Neşrî (çev. F. R. Unat & M. A. Köymen)	TTK Yayınları